

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА

ВИТОКИ

педагогічної майстерності

Збірник наукових праць

Виходить двічі на рік

Заснований у травні 2007 року

Випуск 16

Серія «Педагогічні науки»

Полтава
2015

Засновник і видавець:

ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА

Founder and publisher:

POLTAVA KOROLENKO STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY

Друкується за ухвалою вченої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (протокол №2 від 24.09.2015 р.)

Збірник уходить до переліку № 20 наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт (Постанова президії Вищої атестаційної комісії України від 22 грудня 2010 р., № 1-05/8)

ГОЛОВНА РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

доктор філологічних наук, проф. **М.І. Степаненко** (головний редактор)
доктор педагогічних наук, проф., член-кор. АПН України **А. М. Бойко**
доктор педагогічних наук, проф. **М. В. Гриньова**
доктор історичних наук, проф. **А. М. Киридон**
доктор філософських наук, проф. **П. А. Кравченко**
доктор педагогічних наук, проф. **Н. І. Шиян**
доктор філологічних наук, проф. **О. М. Ніколенко**
доктор фізико-математичних наук, проф. акад. АН ВШ України **О. П. Руденко**

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ СЕРІЇ

доктор педагогічних наук, проф., член-кор. АПН України **А. М. Бойко**
доктор педагогічних наук, проф. **Б. В. Год**
доктор педагогічних наук, проф. **М. В. Гриньова** (заступник головного редактора)
кандидат педагогічних наук, доц. **О.Г. Жданова-Неділько**
кандидат педагогічних наук, проф. **Н. М. Тарасевич**
доктор педагогічних наук, проф. **Л. О. Хомич**
доктор педагогічних наук, проф. **Н. І. Шиян**
*Відповідальний редактор – кандидат педагогічних наук, доц. **О.Г. Жданова-Неділько***

Витоки педагогічної майстерності: зб. наук. праць / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2015. Випуск 16. – 332 с. – (Серія «Педагогічні науки»).

Збірник наукових праць містить результати досліджень учених та викладачів, наукові пошуки докторантів, аспірантів із проблем розвитку особистісно зорієнтованого навчання в підготовці майбутнього вчителя, удосконалення професійної майстерності викладача загальноосвітньої і професійної школи в контексті педагогічного діалогу.

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу
Серія КВ № 12668-1552Р від 16 травня 2007 р.*

УДК 378.4.034.011

ТЕТЯНА ІСАЄНКО
ВОЛОДИМИР МАРТИНЮК

Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка

ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

У статті розкриті й проаналізовані фактори конструювання виховного середовища як головного чинника виховання в процесі формування моральної культури особистості. Як різновид соціально-педагогічного середовища розглядається конкретне професійне середовище, що являє собою сукупність різноманітних факторів, які безпосередньо впливають на виховання під час виконання професійних функцій.

***Ключові слова:** соціально-педагогічне середовище, професійне середовище, фактори конструювання середовища, моральна культура особистості.*

Постановка проблеми. Реалії сучасного життя все більше підводять дослідників до необхідності враховувати зростаюче значення середовища у розвитку особистості. Під середовищем розуміють все те, що оточує людину від народження до кінця життя, починаючи з сім'ї, ближнього оточення і закінчуючи середовищем соціальним, у якому вона народжується і яке створює умови для її розвитку, соціалізації та формування як особистості. Виходячи з такого розуміння категорії «середовище», соціальне середовище можна визначити як всю сукупність суспільних, матеріальних і духовних умов, факторів, відносин тощо, у яких існує особистість, які її оточують і роблять той чи інший вплив на її свідомість, поведінку і діяльність [2, с. 283].

У зв'язку з цим в останні роки помітно зріс інтерес учених до феномена середовища. І це зрозуміло, адже будь-яка виховна система дає збій і навіть руйнується, якщо вступає у суперечність із середовищем. Особистісний, індивідуальний підходи втрачають свою силу, якщо не враховується соціокультурний і природний контексти розвитку особистості.

Аналіз досліджень та публікацій. Значення середовища у вихованні людини усвідомлювали К.Д. Ушинський, Л.М. Толстой, О.Ф. Лазурський, П.Ф. Лесгафт та ін. У світовій педагогіці теоретично обґрунтована ідея виховання середовищем була реалізована в досвіді німецьких інтегрованих шкіл (Е. Нігермайер, Ю. Цілмер), французької «паралельної школи» (Б. Бло, Л. Порше, Б. Ферра), американських «шкіл без стін» (Р.Х. Уолтер, С. Уотсон, Б. Хоскен), школи «екосистеми» (Дж. Гудленд). Ідея виховання через середовище знайшла практичне втілення у так званій педагогіці

середовища (Н.Г. Іорданський, А.Г. Калашников, М.В. Крупеніна, С.С. Моложавий, С.Т. Шацький, В.М. Шульгін) і в практиці соціального виховання. Дехто ототожнював саме середовище з вихованням у ньому, перетворюючи його в основне поняття. «Виховує не сам вихователь, а середовище», – писав А.С. Макаренко. Лише пізніше з'явилась формула «середовище – спадковість – виховання» (Г.С. Костюк, І.М. Шмальгаузен). Тому середовище мислилось засобом реалізації мети (В.М. Шульгін), а її організатором – педагог (Л.С. Виготський, А.Г. Калашников, А.П. Пінкевич) [4, с. 37].

Мета статті. Розкрити та проаналізувати фактори конструювання виховного середовища та експериментально довести його значення у процесі формування моральної культури особистості.

Виклад основного матеріалу. У ході експерименту підтвердилось судження В.М. Шульгіна, що середовище – це не тільки головний важіль виховання у педагогічному процесі, але й умови вивчення особистості. Знайшла своє підтвердження «середовищна діагностика» М.С. Бернштейна, яка не обмежується досвідом обстеження середовища і його вивчення за результатом розвитку особистості.

Цікавим для нашого дослідження виявився новий напрям. Мова йде про теоретичні положення металогіки, функціонально-структурного аналізу, синергетики, філософської лінгвістики стосовно середовища і його використання у виховній роботі. Отже, середовищний підхід – це нове явище розвитку педагогіки як науки і особливої галузі соціального управління. Нині розширюється уявлення, почерпнуті не тільки з історії педагогіки й сучасної теорії педагогіки, але і з ряду наукових дисциплін, що мають відношення до проблем, які досліджуються. Тенденція сучасної науки, у тому числі й педагогіки, – інтеграція різних галузей знань для досягнення практичних результатів. Це дає змогу шляхом підбору потрібних параметрів і створення певних умов спрямувати виховний процес відповідно до поставленої мети.

У процесі дослідження ми розрізняли макросередовище – загальне соціальне середовище, до якого належать фактори, що впливають на суспільство в цілому і виступають спільними для всіх його членів. Зокрема, це продуктивні сили, матеріальні та духовні відносини, виробничі, державно-політичні та інші громадські організації. Сюди ж відносяться система освіти й виховання, засоби масової інформації і т. ін. (у нашому випадку це Збройні сили України).

Саме в суспільстві людина виявляє свою сутність. Соціальні сфери утворюють неповторний, притаманний лише певному індивідові комплекс матеріальних, духовних і особистісних чинників, що визначаються як мікросередовище. Найважливішими структурними компонентами мікросередовища є: первинний трудовий або навчальний колектив, громадські організації за місцем роботи, навчання чи мешкання, неформальні об'єднання та ін. (у нашому випадку це відділення, взвод, рота, батальйон).

Нами доведено, що різновидом соціально-педагогічного середовища є конкретне професійне середовище, що являє собою сукупність різноманітних факторів, які безпосередньо впливають на виховання під час виконання професійних функцій. Фактор – умова, рушійна сила, причина будь-якого процесу. Саме умови, в яких проходить вся діяльність курсантів, є, на нашу думку, найважливішим резервом для виховання моральної культури. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури й проведеного дослідження нами визначена сукупність факторів, які забезпечують результативність виховання моральної культури курсантів вищих військових закладів освіти. Під факторами ми розуміємо ті внутрішні характеристики особистості й зовнішні причини, які в сукупності є пріоритетними для успішної реалізації морально-етичного виховання майбутніх офіцерів.

Внутрішніми характеристиками, як показало дослідження, можна вважати: уявлення про труднощі професійної діяльності; потребу майбутніх офіцерів у систематичній роботі над собою, готовність курсантів до самоаналізу та активність у моральному самовдосконаленні.

До виявлених зовнішніх причин відносимо: матеріально-технічну базу, високий професіоналізм науково-педагогічного складу військового інституту й спрямованість навчально-виховного процесу на виховання високої моральної культури курсантів; наявність особистісно та професійно спрямованої цільової програми виховання моральної культури, функціонування спеціальних служб (інформаційно-методичного центру морального становлення особистості); сприятливий клімат загальної зацікавленості у моральному вдосконаленні курсантів військових інститутів; сучасну діагностику рівнів розвитку позитивних моральних якостей; залучення та спрямування курсантів на самовиховання на основі сучасних методик.

Ми цілком погоджуємося з І.Д. Бехом, який наголошує на тому, що процес формування людської моральності суперечливий: він не може здійснюватись лише в рамках соціально значущих нормативів. Конкретна моральна дія завжди детермінується єдністю зовнішніх і внутрішніх умов, які здатні радикально змінити первинне спонукання суб'єкта. У результаті він спроможний на моральний вчинок, що суперечить його власним моральним принципам [1, с. 46].

Військове середовище, особливості якого зумовлюють об'єктивне становище військовослужбовця, що визначається формами й особливостями його впливу на особистість та конкретним сприйняттям нею цих впливів. Вплив середовища на особистість відбувається через найближчі фактори її безпосереднього оточення, на яке, у свою чергу, діють найбільш суттєві риси суспільства.

Значну роль при цьому відіграють процеси демократизації, які невіддільні від інформаційної відкритості, освіченості й компетентності, організованості й колективізму, свідомої дисципліни, здатності до потреби брати на себе відповідальність. Демократизація Збройних сил України

збігається із їх реформуванням, що спричинило низку чинників, які є підґрунтям формування певного соціального типу особистості, котрий містить у собі найважливіші соціальні якості людини, що визначають соціальну спрямованість її свідомості та поведінки. Отже, військове середовище сприяє освоєнню військовослужбовцями таких функцій військово-професійної діяльності, які відповідали б загальноприйнятим демократичним цінностям.

Вивчаючи фактори впливу та умови, в яких знаходиться вихованець, навчаючись у вищому військовому закладі освіти, де відбувається поєднання проходження служби та навчання з метою набуття певної військової спеціальності, ми дійшли висновку, що ці чинники можна розподілити на дві групи: суспільні та матеріально-фізичні. До суспільних належать військові колективи, військово-педагогічний процес, військові ритуали, цивільне соціальне середовище, і, відповідно, до матеріально-фізичних – побутові умови життєдіяльності особового складу, військова техніка і озброєння, клімат тощо.

Вищі військові навчальні заклади покликані формувати офіцерський корпус, як гідних представників суспільства. У своєму дослідженні ми робили акцент на вихованні у майбутніх офіцерів високої моральної культури, на виробленні в них активності, творчого підходу до вирішення проблем, гнучкості, уміння знаходити, критично аналізувати і узагальнювати інформацію, обмінюватися нею, на виробленні витримки в критичних ситуаціях, готовності взяти на себе відповідальність за прийняття рішення та об'єктивно сприймати критику і т. ін. Виконання цих завдань неможливе без сучасної навчально-матеріальної бази. Навчально-матеріальна база вищого військового закладу освіти – це комплекс матеріальних і технічних засобів, будівель, споруд, призначених для забезпечення підготовки курсантів за встановленими спеціальностями і спеціалізаціями відповідно до навчальних планів і програм та сучасної методики навчання.

Матеріальна база, яка повинна відповідати рівню розвитку військової освіти, науки й техніки, вимогам підготовки майбутніх офіцерів, забезпечує навчально-виховний процес згідно з планами і програмами, сприяє міцному засвоєнню курсантами програмного матеріалу та набуття ними практичних навичок за фахом. Крім того, місткість і пропускну спроможність навчальних об'єктів, а також наявність озброєння й воєнної техніки забезпечують якісне відпрацювання курсантами всіх практичних питань програми у встановлений час. Достатня кількість навчальних і навчально-допоміжних приміщень освітнього закладу забезпечує проведення усіх видів занять.

Нами виявлено, що склад і зміст елементів навчально-матеріальної бази військового інституту зумовлюється: напрямами підготовки випускника до діяльності у військах; спеціальностями і спеціалізаціями підготовки; прийнятою структурою й існуючими технологіями навчально-виховного процесу; штатною чисельністю змінного і постійного складу.

Кількість озброєння, воєнної техніки, майна і лабораторного устаткування визначається табелями до штатів і нормами постачання відповідно до вимог програм і завданнями підготовки офіцерів заданої спеціальності на воєнний час. Озброєнням, боєприпасами, воєнною технікою і майном, лабораторним і допоміжним устаткуванням, технічними засобами навчання і наочним приладдям інститут забезпечується через відповідні органи згідно табеля до штатів і за встановленими нормами.

Не менш важливою проблемою є достатнє забезпечення курсантів необхідною літературою для вивчення гуманітарних, соціально-економічних, професійно-орієнтованих та спеціальних дисциплін, а також довідковою та художньою літературою. Навчальною літературою інститут забезпечується за встановленими нормами. Потреба в підручниках і навчальних посібниках обчислюється з розрахунку: нетаємні – по одному екземпляру на трьох курсантів з основних дисциплін і на п'ятьох курсантів з другорядних, грифовані – один екземпляр на трьох курсантів, які одночасно вивчають дану дисципліну.

Отже, розвиток матеріально-технічної бази можна віднести до головних чинників конструювання середовища виховання моральної культури курсантів.

Вплив військового середовища не можна обмежувати тільки зовнішніми факторами. Особистість, взаємодіючи із середовищем, використовує, переосмислює і співвідносить із своїм внутрішнім світом той соціальний досвід, який створений конкретним середовищем, унаслідок чого вона формується, поєднуючи в собі загальні та індивідуальні риси.

Особливості внутрішнього світу особистості є основою, на якій базується моральне виховання, де інтегруються її духовні, фізичні, психічні, біологічні елементи. Воно є відносно самостійним фактором соціальної детермінації свідомості та поведінки конкретної особистості, які інтегрують і акцентують якісну своєрідність, індивідуальність відбиття свідомості у особистості зовнішніх умов, факторів як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру [2, с. 286]. «Усе в психіці особистості, яка формується, – за твердженням С.Л. Рубінштейна, – так чи інакше обумовлене зовнішньо, але ніщо в її розвитку не виводиться безпосередньо із зовнішніх впливів. Внутрішні умови, які формуються під впливом зовнішніх, не є, проте, їхньою безпосередньою механічною проекцією. Внутрішні умови, які складаються та змінюються у процесі розвитку, самі по собі зумовлюють той специфічний круг зовнішніх впливів, під які підпадає дане явище. Це загальне положення має особливе значення для розуміння розвитку особистості. Закони зовнішньо зумовленого розвитку особистості – це внутрішні закони. З цього повинно виходити дійсне вирішення важливої проблеми розвитку та навчання, розвитку та виховання» [5, с. 315–316].

У ході експериментальної роботи ми дійшли висновку, що особливе місце серед факторів оптимізації процесу формування моральної культури курсантів вищих військових закладів освіти займає гуманізація та гуманітаризація системи військової освіти. Організуючи навчально-

виховний процес, ми ставили за мету формування творчої особистості курсанта, характерними рисами якого є високий рівень військово-професійної підготовки й загальної культури. Соціальну відповідальність і морально-психологічні якості ми формували, використовуючи досягнення світової та вітчизняної духовної культури, національно-історичні й загальнолюдські цінності. Для цього в експериментальних групах ми збільшили кількість годин, відведених навчальними планами на вивчення гуманітарних та соціально-економічних дисциплін. До цього спонукає досвід розвинутих зарубіжних країн. Наприклад, у Вест-Пойнті, Колорадо Спрингсі та Анаполісі, де готують спеціалістів для різних видів збройних сил США, на вивчення гуманітарних та соціально-економічних дисциплін відводиться до 50% навчального часу. У вищих навчальних закладах США, де поруч із цивільними спеціалістами, готують офіцерські кадри для збройних сил, на вивчення гуманітарних та соціально-економічних дисциплін відводиться до 30 – 35% навчального часу [3, с. 7].

У ході експериментальної роботи на першому курсі навчання в інституті ми велику увагу приділяли курсу психології, ставлячи перед собою мету забезпечити:

- вивчення психології особистості й колективу, засвоєння методів профілактики негативних виявів у поведінці особового складу для ефективного виховання моральної культури підлеглих;
- усвідомлення курсантами основних шляхів згуртування військових колективів та попередження нестатутних взаємовідносин між військовослужбовцями як фактора морального виховання в підрозділі;
- психологічну адаптацію військовослужбовців до умов військового середовища як підґрунтя засвоєння моральних норм у виховному процесі.

Поряд із курсом психології ми запропонували спецкурс, присвячений аналізу поведінки курсантів у екстремальних ситуаціях, оскільки дослідження навчальних програм показало, що мало уваги приділяється підготовці та морально-психологічному забезпеченню бойових чергувань, бойових навчань і караулів. Із метою створення сприятливих умов для навчально-виховної діяльності в експериментальних групах науково-педагогічні працівники і слухачі (курсанти) розглядались як центральні фігури, навколо яких здійснювалась діяльність усіх структурних підрозділів. Не допускалось залучення особового складу експериментальних груп до вирішення завдань забезпечення життєдіяльності навчального закладу, і взагалі тих завдань, що не пов'язані з навчальним процесом; суворо регламентувались усі сфери життєдіяльності курсантів.

Аудиторні заняття з української мови за професійним спрямуванням, риторики, культурно-просвітницькі заходи, присвячені мовним проблемам, сприяли підвищенню мовленнєвої культури курсантів, їх якості спілкування. Аналізуючи культуру мови курсантів у практичному аспекті, ми акцентували увагу на комунікативних ознаках якісного мовлення, що використовуються у спілкуванні й виявляються в додержанні курсантами нормативності мови, у варіантному та майстерному висловлюванні

стилістично й ситуативно доцільної думки, єдиної за змістом і формою, підпорядкованої їх комунікативним намірам. Навчання в контексті професійної підготовки ми організували у формі ділової гри, де моделюються мовні ситуації у найрізноманітніших сферах – від професійного спілкування до побутового; у створенні проблемних ситуацій; у комунікативній спрямованості занять з мови.

На другому курсі велика увага приділялась курсу педагогіки з метою:

- усвідомлення курсантами основних сучасних концепцій морального виховання підлеглих і перспектив модернізації військової освіти;
- ефективного використання командирами у виховній роботі закономірностей морального формування особистості військовослужбовця;
- вивчення змісту та здійснення заходів морально-психологічного забезпечення життєдіяльності військ.

Вважаємо обов'язковим для викладача педагогіки знання особливостей професії його вихованців, щоб він міг читати курси дидактики й теорії виховання у проекції на їх майбутню спеціальність. Тільки за цих умов викладання педагогіки є підґрунтям професійної спрямованості навчання майбутнього офіцера, запорукою виховання високої моральної культури курсантів. Знання викладачем вищого військового навчального закладу, служби та особистості курсанта сприяють докорінному поліпшенню підготовки майбутнього офіцера, наповнюють наукові дисципліни потребами практики, є запорукою ефективної орієнтації курсантів на офіцерську професію в стінах вищої школи. Якщо звернутися до світової практики, то можна навести приклад США. Військове керівництво цієї країни вважає, що забезпечити належний вплив гуманітарних та соціально-економічних дисциплін може тільки науково-педагогічний склад із числа військовослужбовців. Так, наприклад, у Вест-Пойнті майже 100% науково-педагогічного складу, який читає курси гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, формується з числа військовослужбовців [3, с. 9].

Дослідження показують, що важливою складовою вдосконалення професійної спрямованості у формуванні моральної культури в процесі викладання педагогіки є вивчення курсів окремих методик, оскільки професіоналізм офіцера вимагає від нього не тільки загальних педагогічних і спеціальних знань із фахових дисциплін, а й майстерності в передачі їх іншим, тобто володіння багатством методів, прийомів, форм роботи, розуміння душі кожної особистості й педагогічної переконаності. Тому в експериментальних групах було прочитано курс лекцій із педагогічної майстерності та проведені культурно-освітні заходи за особистісно й професійно орієнтованою цільовою програмою виховання моральної культури курсантів.

Третій курс навчання в інституті характеризується акцентом на філософські науки, адже в курсі філософії проводяться заняття з етики та естетики. Вивчаючи етику, курсанти спрямовані на нову моральну парадигму, яка базується на злагоді, сумлінному пошуку взаємоприйнятних рішень, подоланні конфліктів, ненасильстві.

Велике значення для курсантів, як свідчить експериментальна робота, мають заняття з естетики, бо естетичне начало, яке живе в кожній людині, стає невід'ємною частиною духовно-практичного освоєння світу при правильному спрямуванні навчання й виховання. Особливо це стосується емоційного багатства, культури почуттів, прагнення гармонії, єдності змісту та форми, що органічно притаманні естетичній сфері й роблять її каталізатором творчості особистості в усіх сферах суспільної діяльності останньої. Естетична культура, як елемент загальної культури, відчутно впливає на процес формування моральної культури. Це формування не можливе без глибокого розуміння природи мистецтва, без розвинутого почуття прекрасного, без участі, безпосередньо чи опосередковано, у створенні художніх цінностей, без здатності творити за законами краси.

З огляду на недопустимо малу кількість годин під час експерименту ми організували додаткові лекції та семінарські заняття, виховні заходи згідно з програмою виховання моральної культури, на яких курсанти змогли глибше ознайомитися з етичними проблемами. Особливий інтерес курсанти виявили до категорій моральної свідомості (обов'язок, відповідальність, справедливість тощо) та понять моральної самосвідомості (честь, гідність, совість). Також був прочитаний спецкурс «Етикет військовослужбовця».

На четвертому курсі в педагогічному процесі вищих військових навчальних закладів у центрі уваги була навчальна дисципліна «Військове навчання та виховання». Вона особливо важлива на випускному курсі, бо готує курсантів до стажування у військах і має на меті:

- систематизувати, поглибити знання з педагогіки, озброїти майбутніх командирів підрозділів знаннями в галузі військової дидактики, сформувати навички та уміння творчо їх застосовувати у навчанні та вихованні військовослужбовців;

- озброїти курсантів знаннями актуальних проблем морального виховання особового складу Збройних сил України, знаннями методологічних засад виховної роботи, морально-психологічного забезпечення виконання завдань бойової й мобілізаційної підготовки та життєдіяльності військ;

- формувати наукове уявлення про місце морального виховання в системі виховної роботи у Збройних силах України, щоб досягти морально-психологічного забезпечення діяльності військ;

- формувати творче педагогічне мислення, уміння аналізувати та розв'язувати проблеми морального характеру у військовому середовищі.

Вважаємо, що ефективності засвоєння моральних норм і знань сприяли в першу чергу висока педагогічна майстерність, компетентність та ерудованість викладача, його досвід та глибокі знання військового середовища, особливостей служби. Завдяки цьому курсанти були добре підготовлені до стажування у військах та офіцерської служби після закінчення навчального закладу, що засвідчили дані експериментальної роботи.

Саме у цей період конструювання виховного середовища курсантам експериментальних груп було запропоновано спецкурс «Кодекс честі – орієнтир військового професіонала», який став підсумковим у систематизації знань, умінь та навичок, необхідних майбутньому офіцерові, командирі підрозділу, вихователів військовослужбовців.

Конструювання виховного середовища курсантів відзначався єдністю теорії й практики, особливою підготовленістю заходів, які проводилися в експериментальних групах згідно з цільовою програмою, їх яскравістю та змістовністю, емоційною насиченістю, творчим підходом викладачів та командирів до справи.

У зв'язку з цим ми активно використовували зустрічі «за круглим столом», в основу яких брали принцип колективного обговорення проблем. Це досить складна форма, що передбачає присутність спеціаліста з проблеми, яка обговорюється. Організуючи такі виступи, ми ставили перед собою мету – з'ясувати, наскільки добре засвоюється той чи інший матеріал, навчити слухачів аргументовано вести дискусію, відстоювати свою позицію в ході вирішення виховної проблеми. У ході колективної роботи курсанти обмінюються інформацією, вчать слухати, аналізувати, дебатовати, переконувати. Але головне в тому, що дискусія дозволяла виявити позиції кожного курсанта і відповідно спланувати індивідуальну роботу.

Моральному вихованню сприяли підсумкові конференції за результатами стажування у військах, науково-практичні конференції з актуальних проблем психолого-педагогічної науки. У результаті оцінюється досвід кожного, обговорюються шляхи виходу зі складних ситуацій, а також створюються ситуації, які сприяють пізнанню позиції кожного курсанта. При цьому використовуються всі рівні творчої виховної й розумової діяльності: наочно-предметний, наочно-образний, словесно-логічний.

У ході експерименту ми вивчали систему виховної роботи в інституті, спостерігали за роботою всіх служб та відповідальних осіб, аналізували плани виховної роботи і дійшли висновку, що виховна робота вищого військового навчального закладу має великий потенціал, але ведеться безсистемно, спорадично, поверхово. Діяльність відповідальних осіб зводиться до доповідей, звітів начальникам про проведення заходів та психологічний клімат у підрозділах, до вивчення керівних документів Міністерства оборони, Начальника Генерального штабу, Начальника Головного управління виховної роботи в Збройних силах України, до інформування, інструктажу, читання наказів. Підсумки стану військової дисципліни зводяться до цифр про кількість скоєних злочинів чи порушень статутного порядку серед курсантів, прапорщиків, офіцерів. Виховання тих, хто порушив порядок, часто відбувається у формі його заслуховування на загальних зборах колективу, де застосовується поверхове моралізування підлеглих, які дають обіцянки не скоювати більше подібного. Більшість заходів присвячується підсумкам, заслуховуванням, контролюванню.

Цілеспрямованим вважаємо такий рівень виховання моральної культури, якому притаманні систематична і послідовна організація на основі науково обґрунтованої програми з чітко визначеними цілями, методами та засобами її реалізації.

Особистісно й професійно орієнтована цільова програма створена нами з урахуванням наявного рівня моральної вихованості курсантів, їх статево-вікових, індивідуально-психологічних, професійно-виробничих, світоглядно-особистісних та суспільно-політичних особливостей. Дослідження показало, що великий виховний потенціал мають заходи проведені на основі кращих традицій Збройних сил, основних положень Кодексу честі офіцерського корпусу Збройних сил України.

Висновок. Узагальнюючи сказане, ми дійшли висновку, що для ефективності процесу формування моральної культури курсантів першорядним завданням є конструювання виховного середовища, тобто використання всіх педагогічних факторів, які забезпечать підготовку високоморальних військових фахівців.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Концепція виховання особистості / І.Д. Бех // Радянська школа. – 1991. – №5. – С. 40 – 47.
2. Військове виховання: історія, теорія та методика: навч. посібн. / За ред. В.В. Ягупова. – К.: Graphic&Design, 2002. – 560 с.
3. Квіткін П.В. Проблеми гуманізації та гуманітаризації військової освіти в умовах реформування та розвитку Збройних сил України / П.В. Квіткін // Військова освіта: збірник наукових праць. – 2003. – № 10. – С. 75 – 81.
4. Мануйлов Е.С. Средовой подход в воспитании / Е.С. Мануйлов // Педагогика. – 2000. – № 7. – С. 36 – 41.
5. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание / С.Л. Рубинштейн – М.: Изд-во АН СССР, 1957. – 351 с.

Стаття надійшла до редакції 26.08. 2015 р.

Исаенко Т.

Мартынюк В.

Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка,
Украина

ВОСПИТАТЕЛЬНАЯ СРЕДА КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ПРАВСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ ЛИЧНОСТИ

В статье раскрыты и проанализированы факторы конструирования воспитательной среды как главного фактора воспитания в процессе формирования нравственной культуры личности. Как разновидность социально-педагогической среды рассматривается конкретная профессиональная среда, представляющая собой совокупность различных факторов, которые непосредственно влияют на воспитание во время выполнения профессиональных функций.

Ключевые слова: социально-педагогическая среда, профессиональная среда, факторы конструирования среды, нравственная культура личности.

**Isaenko T.
Martyniuk V.**

Poltava National Technical Jury Kondratyuk University, Ukraine

EDUCATIONAL SURROUNDINGS AS A FACTOR OF PERSONALITY'S MORAL CULTURE FORMATION

The article reveals and analyzes the factors of construction educational environment as the main factor in the formation of moral culture of the person. As a kind of social-pedagogical environment is considered the particular professional environment, which is a combination of different factors, which directly impact on education during professional duties.

Analyzed as the desired level of education of a moral culture, which are inherent in a systematic and consistent organization based on science-based programs with clearly defined objectives, methods and means of implementation.

The authors created personally and professionally oriented program, given the existing level of moral education of students, their sex, age, individual psychological, vocational and industrial, ideological and personal, social and political features.

The study showed that the great educational potential measures are carried out based on the best traditions of the Armed Forces, the main provisions of the Code of honor of the officer corps of the Armed Forces of Ukraine.

Key words: *social-pedagogical environment, professional environment, factors of environment construction, personal moral culture.*

УДК 356 -042.12(421)

ВОЛОДИМИР ІЩЕНКО

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г.Короленка

ГОТОВНІСТЬ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИСОКОЇ ЯКОСТІ ОСВІТИ

У статті розглядається проблема формування готовності до професійного самовдосконалення студентів. Розкриваються основні шляхи досягнення даного явища та перспективи, що розкриваються перед майбутнім педагогом та національною освітою загалом в зв'язку з досягненням високого рівня самовдосконалення та саморозвитку майбутніми фахівцями.

Ключові слова: *готовність до професійної діяльності, компоненти системи підготовки, майбутній педагог, педагогічні умови успішності підготовки, професійна підготовка, професійне самовдосконалення, критерії сформованої готовності, рівні сформованої готовності.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. З процесом демократизації суспільства творча самостійність особистості все більшою мірою стає потребою, що пов'язана з постійною необхідністю його загальної і спеціальної освіченості. Перехід до ринку, конкурентоспроможність

Покалюк Віктор Миколайович, кандидат педагогічних наук, начальник кафедри Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України

Попович Олексій Петрович, кандидат педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Рідкозубова Світлана Олександрівна, здобувач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Роганов Максим Максимович, викладач комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Саєнко Юлія Олександрівна, асистент кафедри початкової освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Сопівник Руслан Васильович, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України

Ткаченко Андрій Володимирович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної майстерності та менеджменту Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Ткаченко Зоя Олексіївна, концертмейстер кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання мистецького факультету Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Фефілова Тетяна Володимирівна, старший викладач Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Хоменко Павло Віталійович, доктор педагогічних наук, професор, декан факультету фізичного виховання Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Хілліз Гьотц, dr phil. habil., керівник лабораторії «Макаренко-реферат» Марбурзького університету (ФРН)

Черчата Лідія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Шевченко Юлія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Школяр Сергій Петрович, кандидат технічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Шляніна Юлія Анатоліївна, студентка магістратури Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Яцинік Алла Вікторівна, здобувач Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, завідувач комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 58 Харківської міської ради»

ЗМІСТ

Бухун Андрій	Досвід громадянської освіти військово-службовців в арміях передових країн світу	3
Гнізділова Олена	Життєвий шлях та наукова діяльність академіка Івана Андрійовича Зязюна	13
Гриньова Валентина	Музикотерапія як складова здоров'язберезувальної технології виховання студентської молоді	20
Гриньова Марина	Розвиток конкурентних переваг діяльності колективу Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка засобами фінансового забезпечення	28
Грицай Наталія	Методична підготовка майбутніх учителів біології в університетах Республіки Польща	38
Гриценко Лариса	Формування стереотипів психічної активності в колективах А.С. Макаренка	48
Дудка Ірина	Патріотичне виховання студентської молоді як складова громадської діяльності вищого навчального закладу	56
Дяченко-Богун Марина	Основні компоненти здоров'язберігаючих технологій в освітньому середовищі вищого педагогічного навчального закладу	64
Журавльова Лариса, Кучеренко Тетяна	Вплив усної народної творчості на формування культури мовлення дітей дошкільного віку	71
Зелюк Віталій	Профільна компетентнісно орієнтована освіта в контексті педагогічної спадщини А.С Макаренка	77
Ільченко Олена	Роль княгині Єлизавети Воронцової в організації благодійності на півдні України	86
Ісаєнко Тетяна Мартинюк Володимир	Виховне середовище як фактор формування моральної культури особистості	93
Іщенко Володимир	Готовність до професійного самовдосконалення студентів як фактор забезпечення високої якості освіти	103